

SPEUREN & ONTDEKKEN

Nr.3 JAARGANG 21 DECEMBER 2005

EEN UITGAVE VAN DE WERKGROEP
“WOLFGERUS VAN AEMSTEL.”

TER BESTUDERING VAN DE HISTORIE VAN
OUDER-AMSTEL

IN SAMENWERKING MET HET
GEMEENTELIJK HISTORISCH MUSEUM
OUDER-AMSTEL

SPEUREN EN ONTDEKKEN

ISSN 0926-0595

ABONNEMENTEN:

Verkrijgbaar door lid te worden van de werkgroep
voor € 9.00 per jaar

SPEUREN EN ONTDEKKEN:

verschijnt 3 maal per jaar

VERKOOPPUNTEN:

Duivendrecht: Openbare Bibliotheek, Dorpsplein

Ouderkerk: Gemeentelijk Historisch Museum Ouder-Amstel
Kerkstraat 5

BANKREKENING VAN DE WERKGROEP:

Rabobank Ouderkerk, nr. 35 18 446 78

CORRESPONDENTIE EN COPY:

Secretaris Werkgroep "WOLFGERUS VAN
AEMSTEL"

p/a Gemeentelijk Historisch Museum Ouder-
Amstel, Kerkstraat 5
1191 JB Ouderkerk a/d Amstel
tel: 020-496 4365

REDACTIE : L.J.J.M. van Dijk, N.Roeterdink, A.de Boer,
P.van Schaik , R.Siekerman,T.van Noorden

EINDREDACTIE: M.H. van Dijk – van Harteveld

ONTWERP OMSLAG EN VORMGEVING:

Nen Roeterdink

DRUKWERK: Schaap & Zandvliet, Duivendrecht

*Uit Speuren en Ontdekken mag niets worden overgenomen zonder
toestemming van de werkgroep " WOLFGERUS VAN AEMSTEL "*

INHOUD

Blz.

- 81....Melkoorlog tijdens een oorlog
- 86....Kruistochten herleven in de Pastorie van de Urbanuskerk te Ouderkerk
- 91....De Brandweer van Ouderkerk (hoofdstuk 4)
- 100...Een rondreis langs de Buitenplaatsen van Ouder-Amstel
- 101...Prijzen van Publicaties van ons museum
- 102...Van de redactie
- 103...Oud Duivendrechtse Saecken
- 104...Het museum uitgebreid!!
- 105...Historische wandelroute (Duivendrecht)
- 111...Eigendomsverhoudingen in het midden van de 16e eeuw

MELKOORLOG TIJDENS EEN OORLOG

Tijdens de Eerste Wereldoorlog ontstond er schaarste aan verschillende goederen. Dat noopte de liberale regering tot vergaande maatregelen, waarvan de distributie van sommige levensmiddelen er één was. De minister van Landbouw, Nijverheid en Handel was met de uitvoering van deze maatregel belast. Melk viel daar overigens niet onder.

Schaarste heeft altijd een prijsopdrijvende werking en daarom zag de overheid er ook op toe dat eerste levensbehoeften betaalbaar bleven. Eén van de zorgenkinderen was de prijs van consumptiemelk.

De vooroorlogse periode had reeds een steeds oploaiende strijd te zien gegeven tussen enerzijds de melkfabrieken en melkslijters en anderzijds de boeren die melk voor de nabije stad produceerden. Meestal sloten beide partijen halfjaarcontracten af, waarbij de afnemers vaak probeerden de ene boer tegen de andere uit te spelen teneinde zo goedkoop mogelijk in te kopen.

Mede daarom zijn er in vele landstroken coöperatieve melkfabrieken ontstaan, maar rondom Amsterdam was de coöperatieve gedachte niet erg ontwikkeld en daarom kon juist hier de strijd tussen producenten en tussenhandel periodiek hoog oplopen.

Er waren in de omgeving van Amsterdam wel plaatselijke afdelingen van de Bond van Melkveehouders maar hun slagkracht was beperkt: niet iedereen was er lid van; niet iedereen hield zich aan het consigne van het bondsbestuur en bovendien was men onderling verdeeld als gevolg van verzuiling (Er waren algemene afdelingen en rooms-katholieke afdelingen)

Per 1 november 1915 moesten er nieuwe halfjaarcontracten afgesloten worden. De boeren waren in een strijdlustige stemming. De prijs van allerlei levensmiddelen, zoals aardappelen, toonde een stijgende tendens en daarvan wilden de melkers ook een graantje meepikken. Met instemming van de minister boden de directeuren van de Amsterdamse melkfabrieken eerst 8,83 cent per liter (was 8 ct.) maar de boeren wilden tien cent.

Het Algemeen Handelsblad (A.H.) berichtte regelmatig over het verloop van de kwestie.

Eind oktober hing er een dreiging in de lucht. Burgemeester Tellegen had over de melkvoorziening in de hoofdstad een onderhoud met landbouwminister F.E. Posthuma. De conclusie was dat de Amsterdammers mochten rekenen op een normale levering van melk tegen een prijs die handhaving van de kleinhandelsprijzen mogelijk maakte. (A.H. 30-10-1915)

De wens was blijkbaar de vader van de gedachte, want op maandag 2 november stagneerde de aanvoer. Sommigen lukte het tien cent te krijgen, maar de melkinrichtingen hielden vast aan negen cent. (A.H. 2-11-1915, 3-11-1915).

Twee boeren uit Ouder-Amstel lieten kaas maken van hun dagproductie. Dat was in strijd met een ministerieel voorschrift dat een leveringsplicht had gecreëerd. Er werd echter niet ingegrepen. Burgemeester Tellegen vond dat er een noodtoestand was ontstaan en meldde dat in een telegram aan de minister. Hij stuurde in de dagen daarna dagelijks telegrammen naar Den Haag waarin hij de namen van de weigerende leveranciers doorgaf. Vooral de lijst van 2 november was vrij lang. Sommige boeren brachten hun melk naar M. Haringhuizen aan de Amsteldijk in Nieuwer-Amstel die er op grote schaal kaas van maakte. De burgemeester verzocht de minister daartegen op te treden maar er gebeurde niets op dit punt.

De verkoopstaking van de boeren breidde zich uit. Op 5 november berichtte de Amsterdamse burgemeester dat er slechts 20.000 liter was aangevoerd in plaats van de gewenste 30.000. Erg duidelijk zijn deze getallen niet want de Amsterdamse melkinrichtingen noemden een getal van 63.850 liter per dag.

Op zaterdag 6 november wierpen de boeren bij Diemen een blokkade op zodat een aantal boeren uit die omgeving verhinderd werd de melk in de stad te brengen. De melkoorlog breidde zich uit; elke dag kon de burgemeester de namen van nieuwe overtreders doorgeven aan de minister. Het waren allen veehouders uit de naaste omgeving van Amsterdam, onder andere uit het noordelijke

deel van Ouder- en Nieuwer-Amstel. Maar op diezelfde zesde november bevatte het A.H. een geruststellende mededeling.

De regering had ervoor gezorgd dat er 10.000 liter van het witte vocht van elders werd aangevoerd en deze maatregel zou voorlopig worden gecontinueerd. Nu zou de actie van de boeren wel op zijn einde lopen. Het A.H. was duidelijk op de hand van de inkopers en de consumenten, maar de boeren voelden zich gesteund door het Nieuws van den Dag. Het A.H. wist ook te melden dat er maatregelen werden getroffen om de onwillige boeren te dwingen melk af te leveren. De komende maandag (8-11-1915) zou het resultaat van die maatregelen al wel merkbaar zijn. Maar zo snel maalden de ambtelijke molens niet; de melkoorlog ging gewoon door. Het zwaartepunt lag nu bij de Diemer afdeling van de Bond van Melkveehouders.

Een paar dagen later volgde echter de slotakte van het gevecht. Op 11 november berichtte het A.H. dat de melkoorlog voorbij was. De tussenhandel was door de knieën gegaan en bood halfjaarcontracten aan op basis van tien cent. Het schijnt dat de minister daartoe de aanzet had gegeven.

Reeds op zaterdagochtend, 13 november kwam een groot aantal veehouders uit de omgeving van Amsterdam in Parkzicht bijeen om de overwinning te vieren. Er werd bij die gelegenheid op gewezen dat de bedongen prijs van tien cent per liter billijk kon worden geacht en de boeren volstrekt niet tot rijkdom zou brengen.

Burgemeester Tellegen kwam er niet best af. Eigenlijk moest men medelijden met hem hebben zoals hij zich had laten voorlichten door wethouder Wibaut – door mensen van de studeerkamer.

Minister Pothuma kreeg waardering voor zijn tussenkomst.

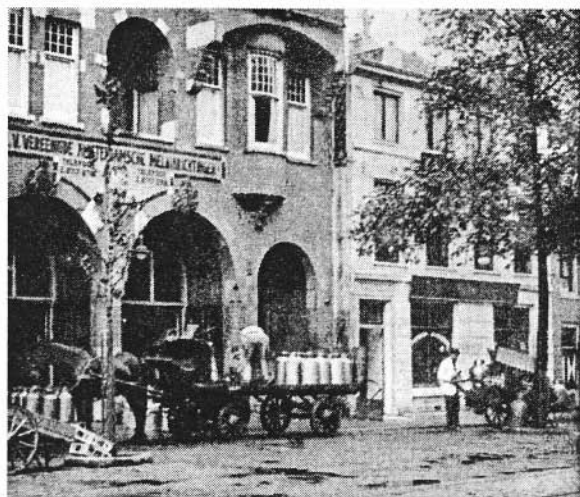
Tijdens deze bijeenkomst werd P. Teunissen, landbouwredacteur van Het Nieuws van den Dag, gehuldigd omdat hij zo duidelijk de kant van de boeren had gekozen. De man deed zelf nog een forse duit in het zakje. Hij zei dat de boeren geen aandacht kregen omdat zij maar.... boeren waren, een troep pummels werden zij genoemd. "Omdat jullie wordt beschouwd als paria's. Omdat jullie niet in tel bent; nooit bent geweest. Maar nu zijn jullie d'r onderuit gekomen en de heeren met de hoge hoeden zijn d'r onder geraakt." Enz.

Deze spreker kreeg luide bijval uit de zaal.
Er was in die tijd nog een flinke afstand tussen stedeling en platteland die zich uitte in wederzijds dédain. Dat kunnen wij ons in het verstedelijkte Amstelland nog maar nauwelijks voorstellen.

P. van Schaik

N°. 91.		WOENSDAG 17 NOVEMBER 1915.		35STE JAARGANG	
Gemeente Ouder-Amstel Aankomst-burgemeester Ingesloten 1915 Ingesloten onder No. 12		HET NIEUWS			
VOOR ABDOUDE, BAAMBRUGGE, VINKEVEEN, WAVERVEEN, WILNIS, MIJDRECHT, NIEUWER- EN OUDER-AMSTEL, WEESEPERKARSEL EN DIEMEN e. a.					
HET ABRONNEMENT KOST: PER KWARTAAL 1.60 VOOR HET BUITENLAND 2.40		PLAATSELIJKE UITGEVER: J. TROUW, te ABDOUDE.		ADVERTENTIËN KOSTEN: VAN 1-8 REGELS 0.10 VAN 9-16 REGELS 0.15 VAN 17-24 REGELS 0.20 VAN 25-32 REGELS 0.25 VAN 33-40 REGELS 0.30 VAN 41-48 REGELS 0.35 VAN 49-56 REGELS 0.40 VAN 57-64 REGELS 0.45 VAN 65-72 REGELS 0.50 VAN 73-80 REGELS 0.55 VAN 81-88 REGELS 0.60 VAN 89-96 REGELS 0.65 VAN 97-104 REGELS 0.70 VAN 105-112 REGELS 0.75 VAN 113-120 REGELS 0.80 VAN 121-128 REGELS 0.85 VAN 129-136 REGELS 0.90 VAN 137-144 REGELS 0.95 VAN 145-152 REGELS 1.00 VAN 153-160 REGELS 1.05 VAN 161-168 REGELS 1.10 VAN 169-176 REGELS 1.15 VAN 177-184 REGELS 1.20 VAN 185-192 REGELS 1.25 VAN 193-200 REGELS 1.30 VAN 201-208 REGELS 1.35 VAN 209-216 REGELS 1.40 VAN 217-224 REGELS 1.45 VAN 225-232 REGELS 1.50 VAN 233-240 REGELS 1.55 VAN 241-248 REGELS 1.60 VAN 249-256 REGELS 1.65 VAN 257-264 REGELS 1.70 VAN 265-272 REGELS 1.75 VAN 273-280 REGELS 1.80 VAN 281-288 REGELS 1.85 VAN 289-296 REGELS 1.90 VAN 297-304 REGELS 1.95 VAN 305-312 REGELS 2.00 VAN 313-320 REGELS 2.05 VAN 321-328 REGELS 2.10 VAN 329-336 REGELS 2.15 VAN 337-344 REGELS 2.20 VAN 345-352 REGELS 2.25 VAN 353-360 REGELS 2.30 VAN 361-368 REGELS 2.35 VAN 369-376 REGELS 2.40 VAN 377-384 REGELS 2.45 VAN 385-392 REGELS 2.50 VAN 393-400 REGELS 2.55 VAN 401-408 REGELS 2.60 VAN 409-416 REGELS 2.65 VAN 417-424 REGELS 2.70 VAN 425-432 REGELS 2.75 VAN 433-440 REGELS 2.80 VAN 441-448 REGELS 2.85 VAN 449-456 REGELS 2.90 VAN 457-464 REGELS 2.95 VAN 465-472 REGELS 3.00 VAN 473-480 REGELS 3.05 VAN 481-488 REGELS 3.10 VAN 489-496 REGELS 3.15 VAN 497-504 REGELS 3.20 VAN 505-512 REGELS 3.25 VAN 513-520 REGELS 3.30 VAN 521-528 REGELS 3.35 VAN 529-536 REGELS 3.40 VAN 537-544 REGELS 3.45 VAN 545-552 REGELS 3.50 VAN 553-560 REGELS 3.55 VAN 561-568 REGELS 3.60 VAN 569-576 REGELS 3.65 VAN 577-584 REGELS 3.70 VAN 585-592 REGELS 3.75 VAN 593-600 REGELS 3.80 VAN 601-608 REGELS 3.85 VAN 609-616 REGELS 3.90 VAN 617-624 REGELS 3.95 VAN 625-632 REGELS 4.00 VAN 633-640 REGELS 4.05 VAN 641-648 REGELS 4.10 VAN 649-656 REGELS 4.15 VAN 657-664 REGELS 4.20 VAN 665-672 REGELS 4.25 VAN 673-680 REGELS 4.30 VAN 681-688 REGELS 4.35 VAN 689-696 REGELS 4.40 VAN 697-704 REGELS 4.45 VAN 705-712 REGELS 4.50 VAN 713-720 REGELS 4.55 VAN 721-728 REGELS 4.60 VAN 729-736 REGELS 4.65 VAN 737-744 REGELS 4.70 VAN 745-752 REGELS 4.75 VAN 753-760 REGELS 4.80 VAN 761-768 REGELS 4.85 VAN 769-776 REGELS 4.90 VAN 777-784 REGELS 4.95 VAN 785-792 REGELS 5.00 VAN 793-800 REGELS 5.05 VAN 801-808 REGELS 5.10 VAN 809-816 REGELS 5.15 VAN 817-824 REGELS 5.20 VAN 825-832 REGELS 5.25 VAN 833-840 REGELS 5.30 VAN 841-848 REGELS 5.35 VAN 849-856 REGELS 5.40 VAN 857-864 REGELS 5.45 VAN 865-872 REGELS 5.50 VAN 873-880 REGELS 5.55 VAN 881-888 REGELS 5.60 VAN 889-896 REGELS 5.65 VAN 897-904 REGELS 5.70 VAN 905-912 REGELS 5.75 VAN 913-920 REGELS 5.80 VAN 921-928 REGELS 5.85 VAN 929-936 REGELS 5.90 VAN 937-944 REGELS 5.95 VAN 945-952 REGELS 6.00 VAN 953-960 REGELS 6.05 VAN 961-968 REGELS 6.10 VAN 969-976 REGELS 6.15 VAN 977-984 REGELS 6.20 VAN 985-992 REGELS 6.25 VAN 993-1000 REGELS 6.30	
DIT BLAD VERSCHIJNT DES WOENSDAGS EN DES ZATERDAGS.					

Kop van de krant het "HET NIEUWS"

Bij de Vereenigde Amsterdamsche Melkinrichting (VAMI), Overtoom 193-201, worden links de bussen met melk afgeleverd, terwijl rechts een geüniformeerde bezorger zijn wagentje vollaadt voordat hij zijn wijk inrijdt.

Bronnen:

Algemeen Handelsblad op de aangegeven data

Het Nieuws van Abcoude e.o. d.d. 17-11-1915

Bijlage

Ouder-Amstel
(Speuren en Ontdekken)

Th. Duyn	120 liter per dag
L. v.d.Vaart	14 vat
A. van Schaik	280 liter
Hesp	280
de Dood	180
Verkaik	280
Th.v.Bodegraven	420
J. De Vries	390
Lubeek	390
M. Witteveen	250
T. Verhoef	60
W. Oord	15
Witteveen	90

DE KRUISTOCHTEN HERLEVEN

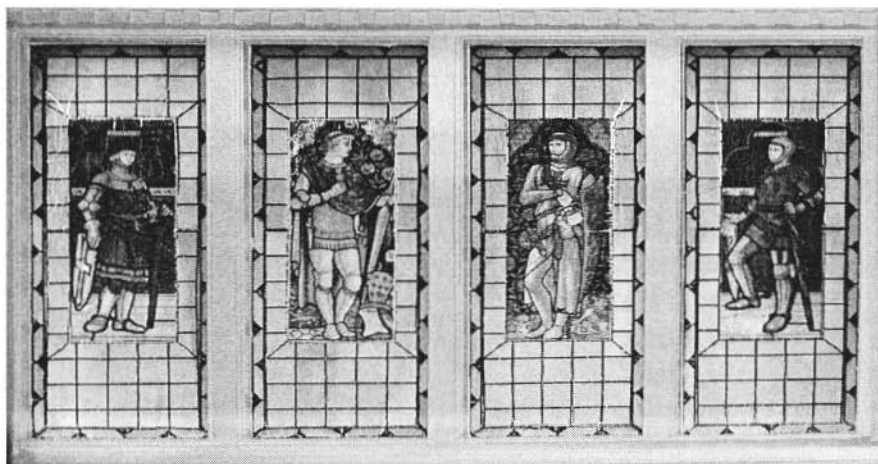
in de PASTORIE van de URBANUSKERK te OUDERKERK

Het komt niet vaak voor dat in ons blad aandacht geschonken wordt aan interieurs en meubelen in woningen en gebouwen in de gemeente Ouder-Amstel.

Mieke van Dijk maakte ooit eens melding van de geschiedenis van de Polderkast van de Ronde Hoep, die zich in ons historisch museum bevindt. Meestal betreffen de artikelen onderzoeken naar personen en/of gebouwen.

Een verzoek om te komen kijken naar een raamversiering in de pastorie van de St. Urbanuskerk te Ouderkerk is de aanleiding tot dit artikel.

In één van de kamers op de begane grond van de pastorie van de St. Urbanuskerk te Ouderkerk, vroeger de werkkamer van de pastoor, bevindt zich een afbeelding op de ruit van een bovenlicht boven twee openslaande deuren, voorstellende vier staande ridderfiguren met attributen en symbolen.(figuur 1).

Figuur 1 : De ramen in de vroegere werkkamer van de pastoor.

Ieder raam is 37,5 cm breed.

Totale breedte ongeveer 170 cm,

De vraag was: Wat voor techniek was gebruikt om deze afbeelding aan te brengen op het glas? Duidelijk was dat het hier geen glas-inlood voorstelling betrof.

Ook de betekenis van de voorstelling kwam ter sprake.

De techniek:

Voor de voorstelling is van een transfertechniek gebruik gemaakt. Daarbij wordt een afbeelding overgebracht van een drager

(bijv papier) op een nieuwe ondergrond, in dit geval op glas. Herinnert u zich nog de plakplaatjes, die in water moesten weken, waarna je die op je arm of op de rug van je hand plakte? Zoiets moet u zich voorstellen maar dan in het groot.

Wel vaker treffen we deze techniek aan in oudere huizen van kort voor of na 1900 en dan op van glas voorziene gangdeuren. Er is dan dikwijls een op glas-in-lood geïnspireerd patroon op aangebracht.

In de pastorie is de voorstelling aan de buitenkant op het glas aangebracht. Dit heeft tot gevolg gehad dat de afbeeldingen te lijden hebben gehad van weer en wind.

Gelukkig zijn de figuren nog goed herkenbaar en in redelijke staat. Zij bevinden zich onder het afdak van een veranda, waardoor direct contact met regen enigszins voorkomen wordt. Gesproken is over de mogelijkheid om plexiglas aan te brengen, zodat verder verval zo veel mogelijk voorkomen wordt.

Aan de stijl van de voorstelling kan deze gedateerd worden in de tweede helft van de 19^e eeuw of vroeg in de 20^e eeuw.

De voorstelling heeft enkele kenmerken van de neogotiek, o.a. een driepas boven de figuren.

Maar ook straalt ze de invloed van de Engelse Arts en Crafts-beweging (William Morris 1834-1896) uit. Een stijl die wel de middeleeuwen als inspiratiebron nam maar niet beheerst werd door gotische motieven. De neogotiek werd vanaf omstreeks 1840 in Nederland toegepast. Pierre Cuypers (1827-1921), de architect van de Urbanuskerk, was één zo niet de belangrijkste vertegenwoordiger van deze bouwstijl.

Gezien de invloed van Morris moeten we het ontwerp van de voorstelling op zijn vroegst dateren in het vierde kwart van de 19e eeuw. Deze verfraaiing moet dus jaren na de bouw van de pastorie zijn aangebracht. Verder onderzoek is nodig om daar zekerheid over te krijgen. Naast elkaar vertonen zich vier ridderfiguren, ieder met onderscheidende symbolen.

Eén van de ridders - aan de linkerkant, draagt de naam "Dannebrog" ("Dannebrog" is de naam van de Deense vlag en brengt ons naar Denemarken. In 1671 werd de Deense ridderorde, de Dan(ne)brog-orde gesticht. De orde stelde dat zij een voortzetting was van een oudere in 1219 gestichte orde. De figuur draagt een wit schild met daarop een wit kruis rood omzoomd, het wapen van de orde. In 1219 versloeg de christelijke koning Waldemar II van Denemarken de 'heidense' Esten.

De legende vertelt dat de banier met het wapen op een cruciaal moment in de strijd uit de hemel neerdaalde.

Het jaar 1219 is ook het jaar waarin graaf Willem I van Holland deelnam aan een kruistocht en de stad Damiate veroverde. De eerste verklaring ligt echter meer in de lijn van de voorstelling.

De meest rechtse figuur is getooid met de naam Alcántara.

Alcántara is een plaats in Spanje aan de Taag bij de grens met Portugal. Deze ridder brengt de tijd in herinnering van de strijd van christenen tegen de moren in de 11^e - 13^e eeuw.

In 1156 werd een ridderorde gesticht. Toen de orde van de koning de plaats Alcántara in eigendom had gekregen, nam zij de naam "Orde van Alcántara" aan.

De stad Alcántara speelde een belangrijke rol in de herovering van Sevilla in 1248.

De twee figuren links en rechts van het midden hebben een wapenbord met resp. drie lopende leeuwen en een staande leeuw. Bovenin de voorstellingen zijn de torens van Jeruzalem aangebracht.

Rondom hoofd en schouders van de linkerfiguur zijn bloemen of vruchten afgebeeld. Misschien zijn het granaat appels, die symbool

zijn voor de opstanding en van de eenheid onder één gezag. Deze linkerfiguur heeft een wapenschild met drie leeuwen. Sinds 1195 is dat het wapen van Richard I Leeuwenhart, koning van Engeland.

Hij kon Jeruzalem, dat in 1187 weer in Turkse handen was gevallen, tijdens de derde kruistocht (1189-1192) niet heroveren maar hij kreeg van Saladin, generaal van Noer al-Din, wel gedaan dat de christenen vrije toegang tot de heiligdommen in Jeruzalem kregen.

Bij de rechterfiguur zijn rondom roze (oorspronkelijk rode?) rozen aangebracht – het symbool van martelaarschap. Deze figuur heeft een rood kruis op zijn borst, het kruis van de orde der Tempeliers (witte mantel met rood kruis). We hebben hier met een kruisridder te maken.

Het wapenschild toont een klimmende leeuw met de staart tussen de benen, de 'lafhartige leeuw'. Deze leeuw en de rozen staan waarschijnlijk voor de dramatische ondergang van de orde.

In 1312 werd de orde door het concilie van Vienne opgeheven onder beschuldiging van immoraliteit en ketterij. We kennen nog steeds de uitdrukking 'drinken als een Tempelier'.

Verskillende leden van de orde werden levend verbrand.

Samenvattend:

De eerste figuur links staat voor de strijd van christenen tegen de 'heidense'slaven.

De meest rechtse figuur staat voor de strijd van de christenen tegen de moren in Spanje.

De twee middelste figuren staan voor de strijd om de herovering van Jeruzalem.

Zij symboliseren gezamenlijk de strijd van het christendom tegen de 'ongelovigen'.

De voorstelling past in de herleving van de uitingen van het rooms-katholieke geloof na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland in 1853. Zeker in het Nederland boven de rivieren was voor de katholieken nog veel te winnen.

De voorstelling is het waard om bewaard te blijven. Zeker als we de werkelijke betekenis van de voorstelling begrijpen neemt de culturele waarde toe.

Blijft over de vraag waar de voorstelling geproduceerd is en of er meerdere exemplaren van zijn gemaakt. Misschien dat één van onze lezers daar iets meer over weet. We horen het graag.

De neogotiek, een bouwstijl die in de periode 1835-1865 ook zijn doorwerking had in de meubelkunst en kunstnijverheid, was na 1860 de stijl bij uitstek voor de nieuwe katholieke kerken.

Bouwmeester Cuypers, de architect van de Urbanuskerk en van de iets vroeger gebouwde pastorie, was een uitgesproken voorstander van deze stijl. Niet alleen in het uiterlijk van de kerk is dat te zien maar ook in de betimmeringen binnen in de pastorie en aan de kasten die hij ontwierp voor het interieur.

Ruud Siekerman

Literatuur:

Hall's Iconografisch handboek, 3^e gecorrigeerde druk, Leiden 1996

Dr. O. Neubecker, Elseviers gids van de heraldiek, Amsterdam/Brussel 1981

Prof. W. v.d. Pluym, Vijf eeuwen binnenhuis en meubels in Nederland 1450-1950, Amsterdam 1954

Prof. Dr. J.J.M. Timmers, Christelijke symboliek en iconografie, 4^e druk, Haarlem 1981

Grote Winkler Prins Encyclopedie, 7^e druk Amsterdam/Brussel 1966-1976

Voor de Polderkast van de Ronde Hoep zie Speuren & Ontdekken jrg. 9 nr. 4/volgnr. 36, december 1993 blz. 16 en 17.

Met dank aan mevr. H.J.M. Kint –van Os voor haar medewerking..

DE BRANDWEER van OUDER-AMSTEL

HOOFDSTUK 4

GEBOUWEN

Tot aan de tijd van de eerste brandspuit zal er voor het opbergen van brandblusmiddelen niet veel ruimte nodig zijn geweest. Alle huizen hadden brandblusemmers. De brandzeilen om de belendende percelen af te dekken zullen ook niet veel plaats ingenomen hebben.

In 1657 deed de brandspuit haar intrede. De gebroeders Van der Heijden kwamen in 1672 voor het eerst met een slangbrandspuit. Schout en schepenen overlegden in 1699 met buurmeesters over de aankoop van zo'n spuit. Dit besluit werd door de baljuw goedgekeurd. (1) Pas 150 jaar later, met de ontwikkeling van de stoommachine, werd de stoomspuit vervaardigd. Tot die tijd weten we weinig over de stalling van deze spuiten.

De onderprefect van alle Maires verzocht in 1812, namens de Prefect, om een opgave van het aantal in gebruik zijnde brandspuiten met hun kosten van onderhoud. Burgemeester Luden antwoordde dat er 3 brandspuiten waren.

Het onderhoud bedroeg f 70 per jaar. Jaarlijks werden de apparaten beproefd, waarvoor een glas bier en een borrel als beloning werden geschonken.

De spuiten waren uiteraard ergens gestald in de drie wijken:

1. het Dorp en de Binnen-Bullewijk tot aan het Zwet,
2. Groot- en Klein Duivendrecht, Ouderkerkerlaan, Ringsloot en de Amstel,
3. De Rondehoep. (2)

Waar de brandspuithuisjes in die tijd precies stonden komen we niet te weten. Vermoedelijk is er naast aparte huisjes ook gebruik gemaakt van een stalling bij een particulier bv. een boer.

Het eerste duidelijke gegeven dateert uit 1866 en handelt over het spuitenhuys nr. 3 in de Waver. Een flinke opknapbeurt is nodig; de

halve achtergevel moet vernieuwd, evenals planken opzij; op de achtergevel moeten nieuwe windveren en dekstukken worden gemaakt. Timmerman T. Zaal jr. schrijft aan de burgemeester dat hij met het gegeven bedrag niet uitkomt.

De Raad van Ouder-Amstel besluit in 1883 twee hoekjes grond aan te kopen voor de bouw van twee brandspuithuisjes. Een van 30 centiare in de sectie F 588 (Rondehoep Neszijde) van de heer A. Bouwman sr. een boterverkoper.

Brandspuithuisje aan de Nes

Het tweede perceel in de sectie D 1275 (Bullewijk) van de heer W. Houweling, timmerman/ molenmaker. Een gewijzigd raadsbesluit wordt door B&W aan GS van Noord-Holland gestuurd omdat met de heer Houweling eerst een ander perceel was overeengekomen.

Aan de heer P.J. de Bruijn uit Nieuwer-Amstel wordt op 26-1-1884 de bouw van de huisjes gegund voor f 1380. (3)

Nog voor een spade bij Houweling de grond inging meldde deze dat hij de brandspuit niet langer gratis onder zijn dak wenste te houden. Tevens maakte hij B&W erop attent dat er nog een opening bestond tussen het aangekochte terrein en de aansluiting aan de weg of kruin der kade van zo'n 20 centiare.

De heer Houweling kreeg zijn gevraagde huur voor het bewaren van de brandspuit en de extincteur (brandblusapparaat) en f 3 per centiare voor de gewenste aansluiting.

Het water- en vuurhuisje aan de Bullewijk.

Zo werd het brandspuithuisje genoemd door mevrouw Tjaltje de Rijke-Meijer. Zij woonde daar in de buurt.

Vóór het huisje rechts Margje van Vliet haar moeder, middenin een tot nu toe onbekende en links haar tante Aaf van Vliet.

Op 25-6-1884 volgde de aanbesteding voor het bouwen van een brandspuithuis aan de Omval, kadastrummer A 562, naast het perceel van de heer J.G.Uphof, houtverkoper. (4) 1890,1913,1915 en 1917 leverden slechts berichten over onderhoud aan de diverse huisjes op, interessant vanwege de terminologie. Wat moeten wij ons voorstellen bij de zinsnede:

'Aangaande het brandspuithuis aan de Nes zij medegedeeld dat dit gebouw aanmerkelijk is gerezen'.

De raadsnotulen van 30-5-1919 vermeldten dat de brandspuit te Duivendrecht wegens vele lekkages was afgekeurd. Daar de Omval per 1-1-1921 bij brand geholpen zou worden door Amsterdam viel het besluit om voor Duivendrecht een nieuw brandspuithuis te bouwen en de spuit van de Omval te verplaatsen naar de nieuwe lokatie. De laagste inschrijving bedroeg f 3052.

De grond waarop het brandspuithuis aan de Omval gestaan had werd voor f 1900 verkocht aan J.H.Maschmeijer, fabrikant.

*Brandweerkazerne aan de Rijks-
straatweg.*

*De brandweerwagen moest met
mankracht getrokken worden.*

*Met vier man werd gepompt om
water te krijgen.*

*Het gebouw rechts was de ge-
vangenis met twee cellen.*

*Vroeger zaten er tralies voor de
ramen.*

De tijd schrijdt voort en de motorbrandspuit komt in zicht. Er werden te 's-Gravenhage en Harmelen motorspuiten bekeken. Kosten respectievelijk f 4500 en f 3500. De goedkope zou wel voldoen, maar moest nog steeds met een paard getrokken worden. De dure zou te groot zijn voor het spuithuis in het dorp. Het besluit om de kleine motorspuit te kopen viel in het raadsbesluit van 28-2-1924.

Tweeëneenhalf jaar later kwam er een voorstel tot wijziging van de dorpsmotorbrandspuit in een automotorspuit. Men was in 1924 wat te zuinig geweest. De 'nieuwe' automotorspuit maakte het noodzakelijk om de deuren van het spuithuis te verbreden.

De kosten, f 100, konden betaald worden uit de post 'onderhoud brandspuithuizen'.

De brandspuithuisjes aan de Nes en de Waver werden nu zo langzamerhand overbodig. De heer W.Erkelens kocht het. huisje in

de Nes voor f 27 en huurde de grond voor f 1 per jaar. De heer Kooleveld uit Nieuwer-Amstel bood weliswaar f 34, maar omdat de familie Erkelens jaren met de zorg voor de brandspuit belast was geweest werd het Erkelens gegund. Het huisje in de Waver ging met 15 centiare grond naar J.Hoogenhoud te Abcoude voor f 30.

De voorzitter zei in de raadsvergadering van 29-11-1933 dat hij van mening was dat de brandspuiten uit de tijd waren. Zodra er geld zou zijn zou hij streven naar een autospuit voor Duivendrecht.

Bij de bouw van het aanjaagstation der waterleiding vooraan aan de Molenkade was al rekening gehouden met de plaatsing van een autospuit. Er zijn nog heel wat woorden gewisseld voordat in de raad van 30-10-1935 het besluit viel dat er voor Ouderkerk een nieuwe automobielspuit werd aangeschaft en de oude motorspuit naar Duivendrecht zou gaan.

Bij het bedrijvengebouw van de gemeente zou een aparte garage geplaatst worden voor de nieuwe motorbrandspuit. De meerkosten van f 290 voor deze garage in plaats van aanpassen van het bedrijvengebouw zouden gehaald worden uit een bezuiniging op de totale reorganisatiekosten van de brandweer.

Op de eerste lentedag van 1936 stelde het gemeentebestuur voor het brandspuithuisje aan de Bullewijk te verkopen aan de gebroeders van der Bijl. De raad keurde het voorstel op 2-4-1936 goed.

De plaatijzeren garage, even hiervoor genoemd, bood onvoldoende beschutting. Dit bleek in de winter van 1939-1940. Er moesten wanden van drijfsteen en een plafond van heracliet worden aangebracht. De opzichter berekende de kosten op f 412.

De heer van Ommeren refereerde aan de zegswijze : goedkoop is duurkoop. Men had indertijd een stenen garage moeten bouwen.

Ook had de heer van Ommeren vernomen dat er plannen bestonden om een nieuw raadhuis te bouwen. Hij pleitte voor een groot raadhuis met garage voor de brandweer en andere diensten. U ziet : ambtelijke molens malen langzaam. Het nieuwe raadhuis kwam er pas in 1980/81.

Het is januari 1951 als de voorzitter van de gemeenteraad met genoeg kennis neemt van de uiting van dankbaarheid van de heer Nijpels over de aanschaffing van een nieuwe brandspuit voor Duivendrecht.

De afmetingen van deze autobrandspuit zijn van dien aard dat de bestaande bergplaats boven het aanjaagstation te klein is om daarnaast ook de babyspuit te herbergen. De gemeentearchitect kreeg opdracht om het bestaande gebouw te voorzien van een eenvoudige achteraanbouw met een deur in de achterwand als toegang voor de babyspuit.

Het aanjaagstation van het waterleidingbedrijf, gebouwd in 1934, tevens stalling voor de motorspuit van Duivendrecht.

In januari 1953 houdt de heer Van Bodegraven in de gemeenteraad een vurig pleidooi om een nieuwe brandweergarage te bouwen in Ouderkerk op een centrale plaats, zodat en Ouderkerk en Duivendrecht bediend kunnen worden.

De plaatijzeren garage uit 1940 verkeert in deplorabele toestand. Het warmteverlies door reten en kieren is zo groot dat een nieuwe garage niet alleen gewenst doch ook verantwoord zal zijn. Hij schat dat hier een bedrag van f 20.000 mee gemoeid is, dat in 20 jaar afgeschreven zal moeten worden.

De burgemeester erkent dat het voorstel in geen enkel opzicht een

overdreven eis is. Ook de opperbrandmeester had al meermalen op de slechte staat van de garage gewezen. Het bedrag van f 20.000 is veel te laag geschat. Na een onderzoek van de inspecteur van het Brandweerwezen moet het bedrag tot f 50.000 worden opgetrokken. De afschrijvingstermijn wordt verlengd tot 40 jaar. Het moest maar geen strenge winter worden, want het is al eind november 1953 als het nieuwe plan in een raadsvergadering langs de leden van de raad circuleert.

Het ontwerp vroeg een bedrag van f 54.000; men kreeg dan 4 eenheden voor stalling, een werkplaats en instructielokaal plus een slangendroogtoren.

B&W achtte het plan te ambitieus. 'De slangendroogtoren zou juist kostenbesparend werken, want nu moeten de slangen elders gedroogd worden en een verantwoorde droging zorgt voor een langere levensduur van de slangen'. De stallingscapaciteit is uiteindelijk met 1 unit verkleind.

In juni 1954 stellen BTW voor het krediet voor de nieuwe garage over te hevelen naar de dienst 1954 en tevens te verhogen van f 50.000 naar f 65.000. Na enig morren over de nu toch hoog oplopende kosten gaat de raad akkoord. De garage wordt gebouwd. Het prachtige nieuwe gebouw verslindt echter nog meer gas dan de oude garage; dit blijkt uit de raadsnotulen van 5-3-1957.

De Brandweerraad pleitte 20 jaar later voor de aanleg van een doucheruimte en verbetering van de toiletaccommodatie. Voor het gemak van een douche werd sinds de bouw van De Bindelwijk naar de Julianalaan uitgeweken. Bovendien was het instructielokaal te klein om de sectie Ouderkerk, 30 man, laat staan het hele korps, 45 man, te herbergen voor een gezamenlijke instructie of het uitblazen na afloop van een brand.

Door de realisatie van 't Spuijthuijs in Duivendrecht wordt de verbouw van de garage in Ouderkerk opgeschort. De vrijwilligers hanteren zo nu en dan zelf de kwast om de ruimten op peil te houden.

Eindelijk wordt op 31-10-1988 de eerste paal geslagen voor de noodzakelijke uitbreiding.

Op 26-5-1989 was de verbouwing klaar en dichtte men : Vele handen/ Geven licht werk/ Sectie Ouderkerk/ Samen sterk.

Anno 2005, nu de dorpskern wordt aangepakt, moeten we afwachten waar de brandweer gehuisvest zal worden. Het zal een kleinere garage worden.' Een slangendroogtoren is niet meer aan de orde door het gebruik van nieuwe materialen.

De huidige toren is nog even tot indoor-klimschool omgetoverd op 26-3-1994. Het klimmen alhier is niet goed van de grond gekomen.

Brandweerkazerne in Ouderkerk

*Brandweerkazerne in Duivendrecht
(het Politiebureau was nog niet gebouwd)*

Rest mij u nog te verhalen over de garage voor Duivendrecht. De heer Blaauw uit de raad drong in januari 1970 al aan op de bouw van een nieuwe garage. Hij voorzag moeilijkheden met het uitrukken i.v.m. het verkeer naar de Bijlmer.

In 1975 wist men dat de stalling aan de Molenkade moest verdwijnen i.v.m. de aanleg van een verkeersknooppunt, bovendien was de ruimte te laag en te klein. Een jaar later werd het eerste gesprek gevoerd met de architect. Er moest een ruimte komen voor 2 auto's en een poederwagen, verder een instructielokaal en een wasgelegenheid. Een droogtoeren was niet perse nodig, omdat de vezelslangen inmiddels vervangen waren door plastic slangen.

Een jaar later blijkt uit een verslag van de Brandweerraad dat de nieuwe brandweerkazerne samen met het politiebureau gebouwd gaat worden.

Dat zal vertragend werken, omdat men nu te maken krijgt met de rijksgebouwendienst. De financiële positie van de gemeente doet geen goed aan een snelle uitvoering van de plannen. Het multifunctioneel gebruik van het instructielokaal spreekt de fracties in de raad wel aan; er is nu eenmaal een nijpend tekort aan zaalruimte in Duivendrecht.

Eindelijk geeft de Raad in juni 1979 toestemming voor een krediet van f 559.500. Op 12-9-1979 sloeg de heer A.v.Deudekom, voormalig commandant van de sectie Duivendrecht de eerste paal voor de nieuwe garage, en op 27-5-1980 volgde de officiële opening. De benaming 't Spuijthuijs was gelukkig meegenomen op initiatief van de heer Vuurmans. 't Oude krot aan de Molenkade heette al zo. Het politiebureau kwam er niet gelijktijdig; daar dateert de ingebruikneming van juni 1983.

Mieke van Dijk

Bronnen:

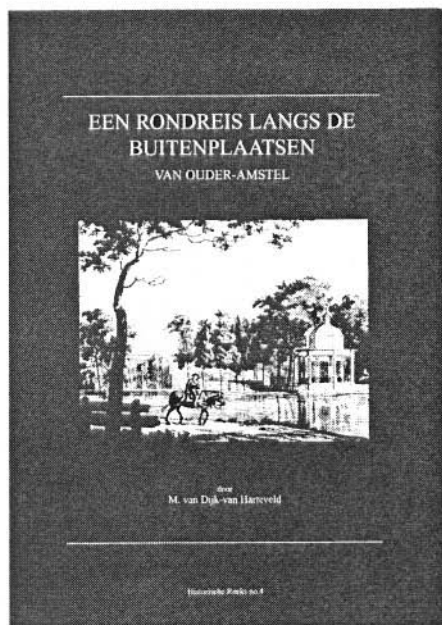
aantekeningen van de heer G.van Leeuwen

1. GAOA 3/34 nu Gem. Archief Amsterdam (GAA) 202/34
2. Reglement Schutterij van Ouder-Amstel 1828 wijks-verdeeling
3. Oudheidkamer 499/2,3 nu Gem.Historisch Museum 499/2,3
4. Oudheidkamer 499/8 nu Gem.Historisch Museum 499/8

EEN RONDREIS LANGS BUITENPLAATSEN IN OUDER-AMSTEL.

Buitenplaatsen in Ouder-Amstel? Dat zal voor velen nieuw zijn. Mooie buitenverblijven van rijke Amsterdammers associëren wij in deze omgeving met de Amstelveense kant van de Amstel, waar nu nog Oostermeer en Wester-Amstel de herinnering aan vroeger tijden levend houden.

Maar Mevrouw M. van Dijk-van Harteveld maakt ons duidelijk dat Amsterdammers - in de zomer-maanden - ook de aantrekkelijkheden van Ouder-Amstel wisten te waarderen.

Zij geeft in de nieuwste uitgave van onze Historische Reeks bijzonderheden over eigenaren en hun luthoven en daarbij gaat het over meer dan dertig locaties.

Juist bij dit onderwerp is het belangrijk de tekst te ondersteunen met afbeeldingen en kaarten. Welnu, dit cahier bevat veertien illustraties en kaarten.

Het is de vierde aflevering van onze Historische Reeks, een aflevering waar we best een beetje trots op zijn.

Het boekje kost € 4.50 en is verkrijgbaar in ons museum.

Wie alle vier nummers van de Historische Reeks tegelijk koopt kan op een mooie korting rekenen.

PRIJZEN van PUBLICATIES van ons MUSEUM

De Heeren van Aemstel	€ 4.50
Krijgsgewoel rondom Ouder-Amstel	€ 4.50
Gezondheidszorg in Ouder-Amstel	€ 4.50
Rondreis langs de Buitenplaatsen van Ouder- Amstel	€ 4.50
Museumgids	€ 2.00
Straatnamenboekje	€ 2.00
Kerken in Ouder-Amstel	€ 2.00

Due Venum Trajectum	€ 2.00
Oude ansichten van Duivendreht en Ouderkerk	
per stuk	€ 0.50
Historische Kaart van Amstelland groot model	€11.35
.. „ klein model	€ 5.60
Speuren & Ontdekken abonnement per jaar	€ 9.00
losse nummers	€ 3.25

PUBLICATIES via ons MUSEUM

Oud-Duivendrechtse Saecken per nummer	€ 1,50
Getapt in Amstelveen	€ 4.50
125 jaar Urbanuskerk Ouderkerk	€ 2.25
Historische Wandelingen door Ouderkerk	€ 2.25
Oude Kerk aan de Amstel	€ 7.50
Het Beth Haim van Ouderkerk	€15.00
A&O (Actueel Onderwerp) Beth Haim	€ 2.50

VAN DE REDACTIE

Met deze aflevering is de 21ste jaargang van Speuren & Ontdekken voltooid. Deze afronding valt samen met een wijziging van de redactiesamenstelling.

Ons erelid, mevrouw M.van Dijk-van Harteveld, die al zo lang een stempel heeft gedrukt op de inhoud van ons blad, vindt dat het tijd wordt het stokje over te dragen aan een ander.

Zij blijft op afstand betrokken bij de Ouder-Amstelse historie, onder andere als vraagbaak voor iedereen die op zoek is naar historische gegevens.

Mede namens de lezers zegt de redactie haar hartelijk dank voor de grote, positieve en jarenlange inbreng. Ook haar echtgenoot, de heer L. van Dijk, neemt hierbij als corrector afscheid. Hij vervulde zijn

taak met grote nauwgezetheid nadat zijn voorganger, de heer J.Schutte, ons in mei 2002 ontviel.

Leo hartelijk dank voor de vele uren werk. De heer P.van Schaik, die sinds december 2002 lid van de redactie is, moet het om gezondheidsredenen wat rustiger aan gaan doen. Helaas, maar we moeten dit besluit respecteren. Peter, je kunt nog altijd stukjes inleveren. We danken je heel hartelijk voor je intensieve inbreng en wensen je nog vele goede jaren.

Als enkele actieve leden van een klein team gelijktijdig vertrekken is er reden om zorgelijk naar de toekomst te kijken. Maar in dit geval valt het mee.

Twee trouwe lezers van Speuren & Ontdekken werden bereid gevonden de redactionele gelederen weer op sterkte te brengen. Het zijn de heren A. de Boer en T.van Noorden. Zij zijn beiden Ouderkkers met een Duivendrechtse achtergrond. Dat is een goede basis voor dit werk. Wij wensen hen veel succes.

De redactie

OUD-DUIVENDRECHTSE SAECKEN

Ruim twee jaar geleden voerde men in Duivendrecht actie om Een tweetal boerderijen nabij de R.K.kerk op de monumentenlijst te krijgen. Een actie die met succes werd bekroond. Hierdoor kwamen een aantal mensen bij elkaar die zeer geïnteresseerd waren in de lokale historie.

Dat werd de bakermat voor het blad Oud-Duivendrechtse Saecken dat bij het schrijven van dit artikel zijn tweede jaargang - bestaande uit vijf afleveringen per jaargang - bijna heeft volgemaakt.

Men heeft er tot nog toe voor gekozen in elk nummer een paar Duivendrechtse thema's te behandelen.

Het eerste nummer van de lopende jaargang gaat over:

'Met Melk Meer Mans': De leveranciers, verkopers en afnemers van melk en melkproducten.

Het tweede nummer staat stil bij de bevrijding in 1945 en het inmiddels verdwenen Clarissenklooster.

Nummer drie geeft inzicht in het scala van jeugdverenigingen die in de tweede helft van de 20ste eeuw in Duivendrecht actief waren.

Nummer vier heeft als titel 'Van Venser tot Weesper'

Verschillende bijdragen staan stil bij de vroegere gemeente Weesperkarspel en eveneens verdwenen Venserpolder.

De afleveringen, op A4-formaat, tellen meer dan 40 pagina's.

Elk nummer kost slechts € 1.50 (*meer mag!*). Oud-Duivendrechtse Saecken is te koop bij de bibliotheken te Duivendrecht en Ouderkerk en in het Gemeentelijk Historisch Museum

HET MUSEUM UITGEBREID!!

Het museum is uitgebreid met de diaconiehuisjes waarin tot voor kort het kantoor van de begraafplaats gevestigd was. Hierdoor wordt de expositieruimte verdubbeld. De helft van de uitbreiding zal gereserveerd worden voor wisseltentoonstellingen, de andere helft voor vergroting van de permanente expositie.

Daarin zit ook een authentieke wand met een bedstee. De wand blijft geheel in tact, de bedstee wordt bij de expositie getrokken.

De permanente expositie zal opnieuw ingedeeld worden.

Een niveauverschil tussen het oude en het nieuwe deel wordt geaccentueerd met een hekje, wat het ruimte-effect van het geheel versterkt. Een noodwand scheidt voorlopig beide delen, zodat ondanks werkzaamheden in het nieuwe deel het 'oude' museum gewoon toegankelijk blijft.

De openingsdatum is nog niet te geven, geschat wordt dat de inrichting voorjaar 2006 gereed zal zijn.

Piet Roos.

WANDELROUTE DUIVENDRECHT

Historische dorpskilometers met informatiebordjes

*"kort op het bordje
wat langer 't loopje"*

Startpunt: Het NS- station(1993),

Uitgang Rijksstraatweg volgen. Vanaf dit hoge punt en fraai uitzicht over wat eens de lintbebouwing Duivendrecht was.

De oude naam: **"due vene trajectum"** verklaart hoe in de Middeleeuwen hier een overtrekplaats van 2 riviertjes lag in dit moerassig gebied.

"Vene " staat voor verkeersaderen, waaruit zich een drukke route Amsterdam-Utrecht ontwikkelde.

Sinds 1843 bestaat de "ijzeren weg", hetzelfde traject per spoor.

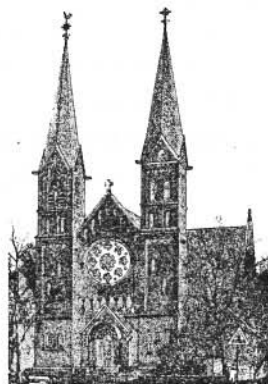
links *bordje 1 en 2*

Pastorie en de Sint Urbanuskerk.

De naam Sint Urbanus is verbonden met meerdere kerken in het Amstelland.

Urbanus 1 was van 222-230 bisschop van Rome (later zeggen we paus): beschermde de adel en bevorderde de wijnbouw (voor de eucharistieviering).

De Heren van Aemstel kozen hem als hun heilige, omdat ze zelf niet van adel waren (dienstmannen van de Utrechtse bisschop) en op kruistocht gingen, aangemoedigd door paus Urbanus II (1096). In 1843 werd onder supervisie van Rijkswaterstaat aldaar een kerk gebouwd Het oudste kapelletje mét torentje stond op de plek van de pastorie.

Delen van de oude muren zijn bewaard gebleven, te zien bij de ronde ramen in de rechter zijmuur van de pastorie, aan de kant van de kerk. Met het herstel van de bischoppelijke hiërarchie in 1853 kon de parochie vrijelijk besluiten een kerk te bouwen.

In 1879 werd deze kerk geconsacreerd. Architect Asseler bouwde

in de eclectische stijl met nadruk op het neo-romaanse element.

De gevel van de pastorie is net zo oud als de kerk en toen is ook de verbinding tussen pastorie en kerk ontstaan. Sinds 1461 eucharistieviering alhier. In de tijd na de reformatie ($\pm$ 1580), toen Rooms-Katholieken niet openlijk hun geloof konden belijden en vele schuilkerken ontstonden, werd er in dorpen rond Amsterdam, zoals Duivendrecht druk gekerkt, gedoopt en getrouwd.

Hier werd niet begraven wegens de drassige grond. De pastoors hebben hun uiterste best gedaan om spoorwegen en station op afstand van kerk en pastorie te houden. De kerk was omringd door boerderijen, die verpacht werden: kerkboerderijen, ooit door nalatenschap of als geschenk in eigendom van de kerk gekomen. Om het onderhoud en nieuwbouw voor de kerk te betalen werden boerderijen verkocht.

Nog later werden veel boerderijen, meestal 18^e eeuwse, afgebroken ten behoeve van woningbouw en bedrijfsterreinen.

links bordje 3 en 4

Anthoniushoeve en Winters Hoven

Als u met uw gezicht richting boerderijen staat, ziet u links de Anthoniushoeve uit 1889 en rechts de Sophia's hoeve (thans Winters Hoven) uit 1883, twee gespiegelde boerderijen, d.w.z. de hoeven zijn elkaars spiegelbeeld.

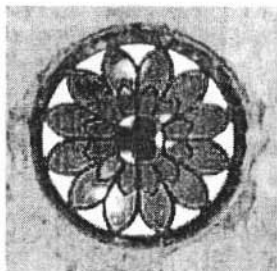

Sophia's hoeve (thans Winters Hoven)

Anthoniushoeve

Het ensemble is in 2003, het jaar van de boerderij, tot rijksmonument verklaard. Let op de kaaskelder-ramen van de linkse van de twee. Dat is de "rijkste" boerderij, van een rooms-katholieke familie.

Het roosvenster in die boerderij aan de kant van de kerk, is een modesnuffe uit die tijd; de "eenvoudige" hoeve rechts had destijds een protestantse eigenaar, en is kort geleden grondig gerestaureerd.

Kijkt u naar het weidegebied achter de boerderijen, zich uitstrekkend tot aan de spoor-dijk.

Zo zag het er uit in de oude tijd, toen eerst Rembrandt, later Jacob Olie en Mondriaan hier hun inspiratie vonden voor hun kunstwerken.

Op nummer 222 begint een rijtje huizen uit ± 1900. In dit huis was ooit een groentewinkeltje gevestigd met de eerste schrapmachine. In deze oude huizen woonden grote families met soms een klein winkeltje of werkplaatsje annex.

rechts:Tegenover de kerk stond de St Joannesschool, geleid door nonnen met als Hoofd der School zuster Clara.

rechts *bordje 5*

Eetcafé Lotgenoten;

Al in de 18e eeuw een bekend etablissement. In een doorreisgebied als Duivendrecht wemelde het vroeger van cafeetjes, uitspanningen, wagenmakers, een smid, een kattenkroeg (melksalon), etcetera.

Wie een sterk watertje wilde drinken kon terecht bij de "flessiaen", meestal iemand in een woonhuis met vergunning dorstige reizigers te laven langs de lange toen nog zo genoemde Duivendrechtse Laan (met slootjes aan weerskanten).

Sinds 1923 heet het hier Rijksstraatweg.

links *bordje 6*

Mijn Genoegen

Boerderij Mijn Genoegen met de monumentale oprijlaan, bouwjaar rond 1800, de schapjes in de wei; vroeger veel koeien vanwege de melkvoorziening van Amsterdam. De boerderijen hebben hier alle drie een groot winterhuis en een zomerhuis. Traditie was: met de lente het winterhuis schoon en wonen in het kleinere zomerhuis. Men was toch lange dagen buiten.

rechts: forensenhuisen, gebouwd eind jaren twintig in de vorige eeuw; steeds meer import vestigde zich in Duivendrecht. We passeren de spoorwegovergang van het oude goederenspoor, nu een busbaan met rechts de sportvelden. U ziet meteen de 'uitleg' van de vroegere lintbebouwing tot aan Diemen.

linksaf *bordje 7*

Weidegebied

Het veenweidegebied in de bizarre combinatie met het ultramoderne station. Als u verder doorloopt, terug op de Rijksweg komt u bij het 'Kleine Kerkje', met als eerste dominee L.R. Aalbers. Met daarachter de oude Christelijke School, aanvankelijk onder leiding van meester Elfrink.

rechts *bordje 8 en 9*

Protestantse Gemeente en d'Oude School

Het grote mooie huis naast het kerkje werd vroeger bewoond door het Hoofd der Christelijke School, de bekende en geliefde meester Grimme. Aan de overkant in het gangetje bij het rode flatgebouw en het PEN-huisje staan nog de 2 gevangeniscelletjes, waarin dronkelappen en onverlaten opgesloten konden worden.

Let op de haan en de hond Wie het wandelen niet moe is, komt
alsmaar rechtdoor lopend bij:

links *bordje 10*

Brugzicht

Café Brugzicht herinnert aan de oude tijden. Omdat na het passeren van een soms gevaarlijke waterovergang of gammele brug, een borreltje gedronken werd op de goede oversteek. Hier zou ooit iemand héél veel **duiven** gehouden hebben.

De brug was een belangrijke verbinding met Amsterdam en in 1787, toen de Pruisen in deze streken op oorlogspad waren, hield een groep soldaten onder bevel van de beroemde Hattemse generaal Daendels hier stand: **Dapper Duivendrecht**.

De batterij, een geschutseenheid, stond bij de brug opgesteld.

Ook in de Tweede Wereldoorlog was de brug een schakel in de controleposten rond Amsterdam.

Menigee kreeg hier moeilijkheden met de Duitse bezetter of moest zijn moeizaam bijeenvergaard voedsel afstaan.

Eerst nu linksaf de Kloosterstraat in.

aan het eind *bordje 11*

Aartsengel Michaël

De heilige, die waakte boven de poort over de congregatie en het dorp. De moeder-overste hechte veel waarde aan zijn bescherming.

Het beeld werd na de oorlog ter dankbare herinnering geplaatst, omdat de gebeden verhoord waren: klooster en dorp bleven gespaard voor het allerergste. De nonnen kwamen zelden buiten; alleen met de ver-

kiezingen, in een geblindeerde auto, zwaar gesluierd en onder begeleiding.

Terug naar Brugzicht, de Rijksstraatweg oversteken en onder de brug rechts, rechtdoor (weer onder de brug door) langs de Weesper-trekvaart. De weg oversteken en de trap af naar de Molenkade. Hier was ooit het haventje met bijkomende drukte van laden en lossen. 's Zomers leek het er op een écht zwembad, waarbij de duk-dalven fungeerden als springplanken.

bordjes 12 en 13.

Molens

Hier stonden vroeger veel molens om de polders droog te houden. Eén uit 1704 staat er nog aan het einde van de Molenkade. Wieken en kap zijn er af. Teruglopend in de verte langs de Duivendrechtse kade is Cinetone (ooit het Nederlandse Hollywood) en nog verder weg torenen heel hoog de wolkenkrabbers aan de Omval, tot 1921 gebied van Ouder-Amstel.

Eindpunt.

EIGENDOMSVERHOUDINGEN IN HET MIDDEN VAN DE ZESTIENDE EEUW

Wij weten veel meer niet dan wel over het verleden, maar het is een uitdaging steeds weer zaken en omstandigheden aan het licht te brengen. Vroegere generaties zouden verbaasd zijn over onze aspiraties: waarom wil je dat weten en hoe kom je er bij oude stukken uit te pluizen om via allerlei kronkelwegen een tipje van de sluier op te lichten.

Onze nieuwsgierigheid is de motor van de geschiedvorsing, een tak

van wetenschap die nog maar een paar honderd jaar oud is.

Eén van de vele openliggende vragen met betrekking tot Ouder-Amstel is het onderwerp eigendomsverhoudingen.

Als weinig eigenaren hun eigen grond bewerken wijst dat op geringe welvaart en dat geldt in nog sterkere mate indien de verpachters ook nog buiten de gemeente wonen. Dan vloeien er immers jaarlijks flinke bedragen weg die niet in de eigen gemeenschap besteed worden. Grootgrondbezit is ook niet gunstig want dat wijst op welvaart voor weinigen. Het is een zeer omvangrijk onderwerp, want het is van alle tijden.

Wij kunnen hier slechts een momentopname presenteren uit het midden van de zestiende eeuw. Er werd toen een belasting geheven, de tiende penning van de opbrengst van in principe alle onroerende goederen, landerijen en huizen. De huur/pachtwaarde werd jaarlijks getaxeerd door plaatselijke deskundigen en vastgelegd in een belastingkohier. Enkele van deze registers zijn bewaard gebleven en te raadplegen in het Nationaal Archief te Den Haag.

Voor mij zijn deze lijsten onleesbare kriebels maar ons mederedactielid, mevrouw Van Dijk heeft ze jaren geleden getranscribeerd en daarmee de inhoud toegankelijker gemaakt. Het wordt tijd dat deze langdradige arbeid nu eindelijk eens enig rendement gaat opleveren.

Wij hebben daarvoor twee jaren uitgekozen: 1553 en 1562. Dat geeft ruimte voor enige vergelijking.

De mensen leefden toen in een onrustige tijd die samenhang met de opkomst van het protestantisme. Velen wilden breken met de Rooms-Katholieke Kerk maar plakkaten van keizer Karel V en koning Philips II verboden dat onder bedreiging met zware straffen. Het was ook een periode van snel stijgende prijzen voor levensmiddelen, een trend die voorlopig geen gelijke tred hield met de stijging van lonen. Dat zal veel Ouder-Amstelaren overigens niet heel erg gedeerd hebben omdat er in hoge mate zelfvoorziening bestond. De meeste mensen moesten leven van wat de grond opbracht of de natuur opleverde. We zullen zien dat er ook op het terrein van de eigendomsverhoudingen veel in beweging was.

Men gaf in die dagen de oppervlakte steeds aan in akkers en morgens waarbij één akker meestal – maar niet altijd – twee morgens omvatte. Hier rijst meteen al een probleem, want er waren verschillende soorten morgens.

In deze streek gold meestal de Rijnlandse morgen (0.85 ha.) verdeeld in zes hont, van elk honderd roeden. Maar in Ouder-Amstel waren ook morgens van acht hont. Hier ging het waarschijnlijk om Amsterdamse morgens die flink groter waren dan de Rijnlandse.

Op deze wijze wordt het wel erg moeilijk de oppervlakte cultuurgrond binnen de gemeentegrens exact te bepalen. In 1553 tellen we 1626 morgens en negen jaar later 1653.

Ouder-Amstel telde voor de doorvoering van allerlei grenswijzigingen 3134 hectaren. Dat spoort dus zelfs in de verte niet met de cijfers uit het midden van de zestiende eeuw. Dit roept de vraag op hoe betrouwbaar die kohieren uit 1553 en 1562 waren en zijn. Het is veelzeggend dat de vier schatters die in 1561 actief waren niet in staat waren hun handtekening te zetten en dat gold ook voor schout Pieter Janszoon. We moeten dan ook aannemen dat zij de kohieren evenmin konden lezen. Alleen de man die alles op papier zette was alfabeet en kon dus niet gecontroleerd worden. Zijn eventueel gemaakte fouten bleven onbemerkt en zijn eerlijkheid werd dus ook niet op de proef gesteld

In 1553 behoorde 48,5% van de belastbare grond toe aan eigenaar-gebruikers en 51,5 % werd gepacht. Enkele malen werd er gepacht van de erfgenamen waarvan de pachter zelf deel uitmaakte zodat wij kunnen vaststellen dat de verhouding ongeveer fifty-fifty was. Daarin week Ouder-Amstel niet af van wat in Holland gebruikelijk was.

Wie waren de landeigenaren die hun bezit verpachtten? Veelal wordt er van uitgegaan dat Amsterdammers hier veel grond bezaten en in het bijzonder kerkelijke instellingen in de hoofdstad. In 1553 tellen wij 35 Amsterdammers die met elkaar rond 395 morgen in bezit hadden. Dat komt neer op een gemiddelde van elf morgen per persoon.

Amsterdamse kerkelijke instellingen, onder andere kloosters, bezaten hier 138 morgen. De Ouder-Amstelse (rooms-katholieke) kerkelijke gemeenschap bezat 37 morgen.

Bij de doorvoering van de Hervorming zijn deze gronden omstreeks 1586 overgegaan naar de protestanten.

Gedurende de Franse tijd, tussen 1795 en 1813, is tweemaal van rooms-katholieke zijde een poging gedaan iets van deze bezittingen terug te krijgen. De toenmalige wetgeving opende die mogelijkheid. Die toeleeg mislukte echter omdat de rooms-katholieken niet konden bewijzen dat het om hun aloude grondbezit ging dat de hervormden nog steeds in handen hadden en de belaagde partij deed geen enkele moeite de waarheid aan het licht te brengen. Maar dat is niet het hele verhaal over de plaatselijke kerkelijke bezittingen.

Voor sommige grondstukken in de gemeente moest een bescheiden bedrag aan "oud-eighen" betaald worden. Ik ben geneigd dat te vertalen met "erfpacht". De term wijst erop dat er in nog vroeger tijden toch iets van een beperkt eigendomsrecht bestond op andere gronden.

Dit zijn de kerkelijke instellingen die hier eigendommen hadden:

Oude Kerk te Amsterdam

St.Pietergasthuis id

St.Jorisgasthuis id

Parochie Waverveen

Godshuis te Diemen

St. Nicolaasaltaar te Ouderkerk

Onze Lieve Vrouwe altaar id.

H. Kruisaltaar id.

Huiszittende armen te Ouderkerk

"Onze Kerk"

"Onze pastorie"

Dit lijstje maakt in ieder geval duidelijk dat er te Ouderkerk minstens drie altaren waren opgesteld in "onze"kerk, waaraan eigen inkomsten waren verbonden.

Nu alvast kan opgemerkt worden dat er in 1562 geen melding meer wordt gemaakt van oud-eighen. De huurwaarde per morgen bedroeg

op jaarbasis ruim één carolusgulden tot ruim twee, vooral afhankelijk van ligging en kwaliteit van de grond. Wij moeten ons niet verkijken op deze lage bedragen, want om dat te kunnen beoordelen zouden we meer moeten weten over het algemene prijspeil in die tijd. Mij ontbreekt die kennis. De huurwaarden van de huizen die werden aangeslagen varieerden van vijf tot dertien gulden per jaar. Dat laatste bedrag kwam heel zelden voor.

Maar slechts negen jaar later blijkt er veel veranderd te zijn. De verhouding eigendom – pacht is nu 39,3 – 60,7.

Het Amsterdamse aandeel is met 200 morgens toegenomen en had in 1562 een omvang van bijna 600. Verdeeld over 34 eigenaren komt dit op 17,5 morgen gemiddeld. Het kerkelijke bezit, zowel het Amsterdamse als het Ouderkerkse is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van 1553. Dat lag ook wel wat voor de hand want in die jaren, kort voor het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog, ging de Rooms-Katholieke Kerk gebukt onder wijdverbreide kritiek.

Het klooster met het meeste grondbezit was dat van de Regulieren te Amsterdam. Het gebouw stond aan de Utrechtsestraat ter hoogte van de latere Keizersgracht. (Daarmee is de naam Reguliersbree-straat verklaard.) In 1553 hadden de monniken 47,5 morgen in collectief bezit en negen jaar later was dat 52. In de kohieren is echter sprake van de Regulieren van Heiloo.

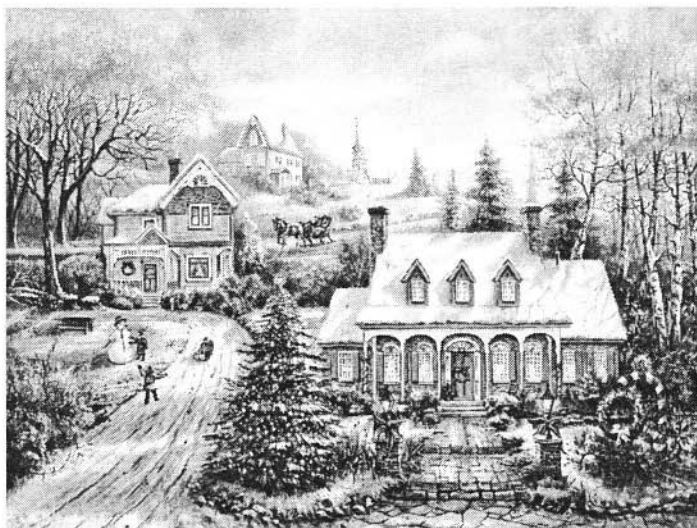
In 1532 brandde het Reguliersklooster in Amsterdam af en de monniken trokken daarom bij hun broeders te Heiloo in, met medeneming van hun bezittingen. Daarom rekenen wij dit kloosterbezit toch maar bij het Amsterdamse aandeel.

De pachtsom is flink hoger geworden ten opzichte van 1553. Deze bedraagt nu als regel twee á drie gulden per jaar. De huishuren varieerden van vijf tot veertien gulden met een gemiddelde van ongeveer acht. Dat wijst op een zekere inflatie, een periode van stijgende prijzen die we al eerder signaleerden.

Het valt op dat er in de kohieren weinig toponiemen worden gebruikt, namen voor huizen en akkers. We vonden er in het kohier

van 1562 slechts twee. Eén keer werd een morgen hooi- en weiland aangeduid als “die Bossche” en even later is er sprake van een stuk land “genaempt Jan Bennincgs aeker”. We zouden graag willen weten waar deze stukken land lagen maar we zeiden het in het begin al, we krijgen lang niet altijd antwoord op al onze vragen. Het blijft bij een tipje van de sluier.

P. van Schaik

*Gezellige Feestdagen
en een
Heel Goed en Gezond
2006*